

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด
ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

The Application of Buddhist Principles for the Conservation of Khok
Hin Lat Community Forest, Nong Pling Subdistrict, Mueang District,
Maha Sarakham Province

พระวุฒิกกร จิตตสุตโต (ชัยกองชา)

Phra Wuttikorn Chittasutta (Chaikongcha)

พระครูภาวนาพัฒนบัณฑิต

Phrakhru Bhavanaphatthanabandit

พระอธิการนัฐวุฒิ สิริจันท

Phradhikarn Nattawut Siricantho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Roi Et Buddhist College

Email: sosommai@gmail.com

Received: 7 November 2025; Revised: 24 December 2025; Accepted: 25 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 3) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมีวิธีการวิจัย ได้แก่ การศึกษาในเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน จำนวน 25 รูป/คน นำเสนอผลการวิจัยด้วยพรรณนาวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

การอนุรักษ์ทรัพยากรตามแนวพุทธศาสนาเน้นสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติใน
ฐานะส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ โดยมี ป่าชุมชนโคกหินลาด เป็นต้นแบบการบูรณาการที่สำคัญ ผ่าน
กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์อย่างการปลูกป่าและ "บวชป่า" เพื่อสร้างจิตสำนึกรักหวงแหนมรดกจากบรรพ
บุรุษ หัวใจสำคัญคือการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อความยั่งยืน ได้แก่ 1) หิริ-โอตตปปะ คือสร้าง
ความละอายและเกรงกลัวต่อการทำลายป่า 2) อิทธิบาท 4 คือปลูกพลังให้คนในชุมชนมุ่งมั่นปกป้อง
ธรรมชาติอย่างมีเป้าหมาย 3) สังคหวัตถุ 4 และ พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความสมัคร
สมานสามัคคีในเครือข่าย กระบวนการนี้เปลี่ยนผืนป่าให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ให้
ทรัพยากร แต่ยังช่วยขัดเกลาจิตใจคนในชุมชน โดยใช้คุณธรรมเป็นรากฐานสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง
ทั้งในระดับบุคคลและสังคม

คำสำคัญ: การประยุกต์, หลักพุทธธรรม, การอนุรักษ์, ป่าชุมชนโคกหินลาด

Abstract

This research study had three main objectives: 1) to study the history and background of the conservation of the Khok Hin Lat Community Forest, Nong Pling Subdistrict, Mueang District, Maha Sarakham Province; 2) to explore the current practices of forest conservation in the Khok Hin Lat community; and 3) to examine the application of Buddhist principles in the conservation of the Khok Hin Lat Community Forest. This study employed a qualitative research methodology, utilizing both documentary research and in-depth interviews. Key informants included 25 individuals directly involved in the conservation efforts of the Khok Hin Lat Community Forest. The findings are presented using a descriptive analysis approach.

Buddhist-based natural resource conservation emphasizes creating a balance between humans and nature as interconnected parts of the ecosystem. The Khok Hin Lat Community Forest serves as a key model for this integration, utilizing symbolic activities such as reforestation and "forest ordination" (*Buat Pa*) to instill a sense of guardianship over this ancestral heritage. At the core is the application of Buddhist principles for sustainability: 1) Hiri-Ottappa Cultivating a sense of moral shame and fear of the consequences of destroying nature, 2) Iddhipada 4 (Four Paths

to Success) Empowering community members to protect the environment with purpose and determination, 3) Sangahavatthu 4 and Brahmavihara 4 Serving as tools to foster unity and harmony within the community network. This process transforms the forest into a sacred space that does not merely provide physical resources, but also enriches the spirits of the people. Ultimately, it establishes morality as the foundation for true sustainability at the individual, community, and societal levels.

Keywords: Application, Buddhist Principles, Conservation, Khok Hin Lad Community Forest

บทนำ

จากงานประเมินของ Millenium Ecosystem Assessment พบว่า 2 ใน 3 ของระบบนิเวศบนดินทั่วโลกถูกเปลี่ยนเป็นท้องที่ทางการเกษตรเพื่อผลิตอาหาร เลี้ยงสัตว์ และไม้ฟืน เมื่อผืนดินถูกเปลี่ยนแปลงไป ระบบนิเวศเสียหายและนิเวศบริการก็ถูกทำลายไปด้วย (พงศกร ศุภกิจไพศาล, 2566) ในปี 2561 ป่าไม้หายไปประมาณ 2 ล้านเฮกเตอร์ สารพิษที่ถูกปล่อยจากโรงงานสู่สิ่งแวดล้อมในปี 2561 3 ล้านตัน การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในปี 2561 15,294 ล้านตัน (American Library Association, 2566) ปริมาณขยะมูลฝอยกว่า 26.77 ล้านตัน ซึ่งในปริมาณนี้มีขยะอาหารมากถึงร้อยละ 64 (มลพิษจากอาหารเหลือ, 2566) ชนิดของสายพันธุ์สิ่งมีชีวิตลดลงอย่างมาก จำนวนประชากรสัตว์มีกระดูกสันหลังที่ลดลงถึงร้อยละ 58 การลดลงของประชากรสัตว์สายพันธุ์ต่างๆ มีความเชื่อมโยงกับระบบนิเวศที่ถูกทำลายลง (WWF: Living Planet Report, 2566) จากสถานการณ์นี้ ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรกับพืชและสัตว์ป่าแต่ยังส่งผลกระทบต่อคนมาถึงมนุษย์ด้วย มีรายงานผลวิจัยที่ชี้ว่ามลพิษเป็นสาเหตุหลักสำคัญ 1 ใน 6 ของการเสียชีวิตทั่วโลก มีคำกล่าวว่า “มลพิษเป็นมากกว่าความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม แต่เป็นความเสี่ยงที่รุนแรงในวงกว้างซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อหลายแง่มุมของสุขภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์ (ฟิลิป แลนดริงแกน, 2566) ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยกำลังถูกทำลายลงเรื่อย ๆ และอาจจะหมดลงได้ในไม่ช้าหากจะให้ทางราชการรับภาระดำเนินการอนุรักษ์เพียงฝ่ายเดียวคงจะไม่ได้ผลเพียงพอ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจและขอความร่วมมือจากชุมชนให้ช่วยกันรักษาป่าไม้และรักษาระบบนิเวศในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งอาร์เน แนส (Arne Dekke Eide Næss) นักปราชญ์ชาวนอร์เวย์ เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology) ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนจิตสำนึกของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ จนนำไปสู่รูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ที่มิได้ยึดให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อม แต่ให้รักษาความสมดุลของระบบนิเวศในธรรมชาติที่มีความหลากหลาย

ควบคู่ไปกับ สังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างพึ่งพาอาศัยกัน จริยธรรมสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดแบบนิเวศวิทยาเชิงลึกนั้น นำเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และระบบนิเวศ โดยมองภาพรวมของความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ของทุกชีวิต เพื่อ นำไปสู่จิตสำนึกแห่งการตระหนักรู้ในตนเอง ที่ขยายขอบเขตรวมไปถึงทุกชีวิตเพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติต่อโลกธรรมชาติในฐานะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวและ เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน เสมือนกับเพื่อนหรือสมาชิกในครอบครัว นั่นคือ ถ้ามนุษย์ทำร้ายธรรมชาติก็ เป็นเสมือนกับการทำร้ายตนเอง มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะเห็นคุณค่าของชีวิตไม่ใช่มูลค่า แนวคิดนี้ไม่ได้ห้ามให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จาก ธรรมชาติ แต่ต้องไม่เป็นไปเพื่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นในฐานะของสิ่งที่จะต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกันในการดำรงอยู่ (ไพบรียา เกตุกุล, 2560) มีเป้าหมายมุ่งเน้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการมองโลกและชีวิตโดยตระหนักว่ามนุษย์เป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติและ มองธรรมชาติมีค่าในตัวเอง เน้นการปฏิบัติหรือแก้ไขกระบวนการทัศน์ของมนุษย์ ในฐานะปัจเจกชน นั่นคือ มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก มนุษย์ไม่ควรไปรุกรานและทำร้ายธรรมชาติ ควรอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน (ประเวศ อินทองปาน, 2553)

การหาทางออกร่วมกันในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมครั้งแรก เกิดขึ้นเมื่อองค์การสหประชาชาติจัดให้มีประชุมใหญ่ระดับโลก “การประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์” หรือ “UN Conference on the Human Environment” ที่กรุงสตอกโฮล์ม ในปี ค.ศ.1972 ถือเป็นการประชุมครั้งแรกในระดับโลกว่าด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อม มีผู้เข้าร่วมประชุมกว่า1,200 คน จาก 113 ประเทศ รวมถึงมีผู้สังเกตการณ์อีกกว่า 1,500 คน เพื่อร่วมกันหาหนทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ กำลังเผชิญอยู่ ผลจากการประชุมครั้งนั้นได้มีข้อตกลงร่วมกันหลายอย่าง เช่น การจัดตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP: United Nations Environment Program) และรัฐบาลประเทศต่างๆ ก็ได้รับข้อตกลงจากการประชุมคราวนั้นไปจัดตั้งหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศของตน สำหรับการประชุมในครั้งต่อไป มีการกำหนดแผนSDGs (The Ministry of Foreign Affairs of Thailand, 2017) โดยมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกและการจัดการอย่างยั่งยืนและปกป้องระบบนิเวศทางชายฝั่งและทางทะเลจากภาวะมลพิษจากแหล่งบนบก เป็นต้น สำหรับประเทศไทยมีการบังคับใช้ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม, 2566) กับองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งภาครัฐและเอกชนซึ่งยังมีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน การใช้ความรู้ในศาสตร์แขนงต่างๆ ร่วมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น กลไกทางเศรษฐศาสตร์และการตลาด การเสนอแนวคิด ทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกและสิ่งแวดล้อมเช่น ทฤษฎีกายา ทฤษฎีเคออส ระบบนิเวศแบบลึก การใช้เทคโนโลยีต่างๆ โดยนาเทคนิคทั้งทางกายภาพ เคมี และ

ชีวภาพมาสร้างระบบบำบัดมลพิษ ในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมมีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อกำจัดและลดปริมาณการปล่อยสารพิษสู่สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ เพราะประกอบด้วยความหลากหลายของพืชพันธุ์ ความหลากหลายสายพันธุ์สัตว์ เป็นทั้งแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ก็จะเป็นแหล่งต้นน้ำ ทำให้เกิดความชุ่มชื้นหล่อเลี้ยงผืนป่า และก่อให้เกิดแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์และสัตว์ก็อาศัยแหล่งน้ำเพื่อดำรงชีพ รวมทั้งยังเป็นแหล่งผลิตออกซิเจน และทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ เมื่อป่าไม้ถูกทำลายลงไปย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ และมนุษย์ เพราะเมื่อไม่มีผืนป่าปกคลุมพื้นดินก็จะเกิดปัญหาความแห้งแล้งและขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและแร่ธาตุที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินไป และไม่มีต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้และชะลอความรุนแรงของน้ำป่า ทำให้น้ำไหลบ่าท่วมบ้านเรือนและพื้นที่ทำการเกษตรทุกปี พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมใต้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธาร ทำให้ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภค สาเหตุของการทำลายป่านั้นมาจากการทำไร่เลื่อนลอย และการบุกรุกป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเกิดจากการแผ้วถางป่า เพื่อปลูกพืชไร่อยู่ตามภูเขาสูงหรือป่าโดยเฉพาะป่าดงดิบเขาบริเวณต้นน้ำลำธาร การทำอุตสาหกรรมป่าไม้และเหมืองแร่ต่างๆ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อประกอบอาชีพและเป็นที่อยู่อาศัย การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่รุนแรงและมีผลกระทบในวงกว้าง

ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ป่าในแต่ละภูมิภาคได้ถูกทำลายเป็นจำนวนมาก โดยภาคเหนือเหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 55.16 ภาคตะวันออกเหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 21.47 ภาคกลางเหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 30.03 ภาคใต้เหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 24.26 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 14.18 ในขณะที่พื้นที่ป่าไม้ยังคงถูกบุกรุกทำลายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยลดลงจาก 171 ล้านไร่ ในปี 2504 หรือคิดเป็นร้อยละ 53.3 แต่ในปี 2552 เหลือพื้นที่ป่า 107.6 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.6 ของพื้นที่ทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) ล่าสุดเมื่อปี 2560 มีการสำรวจพื้นที่ป่าของประเทศไทย จำแนกออกเป็นรายภาคพบว่า “ภาคเหนือมีพื้นที่ป่าร้อยละ 52.45 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ป่าร้อยละ 14.94 ภาคตะวันออกมีพื้นที่ป่าร้อยละ 22.34 ภาคกลางมีพื้นที่ป่าร้อยละ 33.01 ส่วนภาคใต้มีพื้นที่ป่าร้อยละ 24.02 เมื่อคิดรวมทั้งหมดของประเทศเหลือพื้นที่ป่าร้อยละ 31.58 ของพื้นที่ทั้งหมด (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566) โดยสถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทยทุกภูมิภาคลดลงอย่างต่อเนื่อง “เฉลี่ยป่าไม้ในประเทศไทยลดลง

ปีละกว่า 1 ล้านไร่ ถือว่าอยู่ในขั้นวิกฤติ สาเหตุจากการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง และส่งผลทำให้สภาพป่าในแทบทุกพื้นที่เข้าสู่ภาวะเสื่อมโทรม (ไทยรัฐ, 2566) ซึ่งการลดลงของพื้นที่ป่าได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยทุกรัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาป่าไม้ จึงมีนโยบายและมาตรการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเป็นเรื่องเร่งด่วน ซึ่งได้พยายามทำงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่างๆร่วมกับภาคประชาชน แต่ก็ยังพบว่าพื้นที่ป่าไม่ได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการกำหนดเขตป่าสงวนและพื้นที่อนุรักษ์หรือการออกกฎหมายมาบังคับใช้ก็ตาม ป่าไม้ก็ยังถูกทำลายจนเข้าขั้นวิกฤติทุกภูมิภาค โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ป่าเหลือน้อยกว่าภาคอื่น คือ ร้อยละ 14.94 เท่านั้น

ชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคามมีแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชน ด้วยการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านมีความรักหวงแหนป่าชุมชนในถิ่นกำเนิดของตนเพราะป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ถ้าบริเวณใดมีป่าไม่มากก็必将มีความชุ่มชื้นทำให้อากาศเย็นและมีฝนตก ทำให้เกิดแหล่งน้ำลำธารแต่ถ้าป่าไม้ถูกทำลายจะทำให้เกิดความแห้งแล้งฝนไม่ตกตามฤดูกาลดังนั้นป่าไม้จึงมีประโยชน์แก่คนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงเป็นแหล่งอาหารทางอ้อมช่วยรักษาสภาพแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันนี้ในโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม บางพื้นที่ยังมีการตัดต้นไม้ทำลายป่าอยู่ซึ่งก่อให้เกิดความแห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และการเกิดสภาวะโลกร้อนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ ที่ต้องช่วยกันแก้ปัญหาด้วยการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักธรรมของชุมชนหินลาดตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนและประชาชนทั้งหลายและเป็นการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาประเทศชาติให้ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งการวิจัย เรื่อง ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องของพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูล ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (criterion based selection) จำนวน 25 รูป/คน ดังนี้

- 1) พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป
- 2) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน
- 3) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน
- 4) นักวิชาการป่าไม้ จำนวน 5 คน
- 5) ชาวชุมชนหินลาด จำนวน 5 คน

3. ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้านทฤษฎี และภาคสนามโดยใช้วิธีอธิบายเชิงพรรณนา ตามวัตถุประสงค์ในประเด็นต่าง ๆ คือ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์จากการลงพื้นที่ในการทำวิจัย

3. เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย

4. เขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1. ประวัติและความเป็นมาการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

ป่าชุมชนโคกหินลาดตั้งอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม ป่าชุมชนโคกหินลาดเดิมเป็นป่าสงวนแห่งชาติที่มีพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 3,750 ไร่ เนื่องจากการทำลายของมนุษย์และการใช้ประโยชน์จากป่าโดยไม่ระมัดระวัง เมื่อปี พ.ศ. 2507 เจ้าหน้าที่จากสำนักงานป่าไม้ได้ร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการสำรวจและปักแนวเขตเพื่อประกาศพื้นที่นี้ให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 3,750 ไร่ ครอบคลุม 20 หมู่บ้าน ใน 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองปลิง ตำบลโคกก่อ ตำบลบัวค้อ ตำบลดอนหวาน อำเภอมืองมหาสารคาม และตำบลวังแสง อำเภอแกลง ป่าชุมชนนี้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชน ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เห็ดป่า พืชสมุนไพร และแหล่งน้ำที่สำคัญ รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด ป่าชุมชนโคกหินลาดมีความสำคัญอย่างมากในด้านต่างๆ เช่น แหล่งอาหารและสมุนไพร: ป่าแห่งนี้แหล่งของเห็ดป่าหลายชนิด เช่น เห็ดโค เห็ดระโงก เห็ดปลวก รวมทั้งพืชผักพื้นบ้าน เช่น ผักตั่ว ผักสาบ ผักกระโดน แหล่งน้ำ: ป่าโคกหินลาดเป็นต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำโคกก่อ (ห้วยหินเหิน) และห้วยคะคาง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเกษตรและการอุปโภคบริโภคในชุมชน ระบบนิเวศ: ป่าแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น ไก่ป่า กระรอก กระแต อีเห็น หมากจอก และนกชนิดต่างๆ การอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาดทำได้อย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดูแลและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

2. การอนุรักษ์ชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

การรักษาป่าในมิติของชุมชนบ้านโคกหินลาด ไม่ใช่เพียงแค่การห้ามตัดไม้หรือไม่ล่าสัตว์ หากแต่เป็นกระบวนการที่ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น เป็นการดูแลด้วยหัวใจ ด้วยความเข้าใจในคุณค่าของธรรมชาติ และด้วยความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้คนทั้งในวันนี้และวันข้างหน้า ผืนป่าโคกหินลาดเป็นมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติ มันคือที่มาของอาหาร น้ำ ยารักษาโรค และวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่ตกทอดมาแต่อดีต ชาวบ้านมองป่าเหมือนญาติผู้ใหญ่ เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับการดูแล ไม่ต่างจากบ้านของตนเอง การรักษาป่าจึงกลายเป็น ภารกิจประจำวัน ของผู้คนในชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ การรักษาป่าที่นี่เริ่มตั้งแต่การสร้างใจร่วมกันว่าป่าคือของส่วนรวม ทุกคนมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียม แต่ต้องไม่ทำลายหรือใช้เกินความจำเป็น มีการตั้งกติกาชุมชนอย่างชัดเจน เช่น ห้ามตัดไม้ใหญ่ ห้ามล่าสัตว์ ห้ามเผาป่าโดยไม่มีเหตุอันควร และกำหนดพื้นที่สำหรับเก็บของป่าในแต่ละฤดูกาล เพื่อให้ป่าสามารถฟื้นตัวได้อย่างสมดุล ชุมชนยังใช้วิธีการรักษาป่าอย่าง

หลากหลาย ทั้งแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ อาทิ การทำแนวกันไฟ การปลูกต้นไม้ทดแทน การสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อรักษาความชุ่มชื้นในพื้นที่ป่า และการจัดกิจกรรม “บวชป่า” ซึ่งสะท้อนถึงความศรัทธาและจิตวิญญาณของชาวพุทธที่เคารพในธรรมชาติ กิจกรรมเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากความรักในผืนดินที่พวกเขาอาศัยอยู่ ความหวงแหนในทรัพยากรที่บรรพบุรุษเคยใช้ และความปรารถนาให้ลูกหลานได้เติบโตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ยังคงบริสุทธิ์งดงามอีกทั้งการรักษาป่ายังเชื่อมโยงกับการรักษาความสัมพันธ์ในชุมชน เพราะเมื่อชาวบ้านต้องทำงานร่วมกัน เช่น จัดเวรยามเฝ้าป่า ร่วมปลูกป่า หรือติดตามคนแปลกหน้าเข้าเขตป่า การสื่อสารและความสามัคคีก็เกิดขึ้นตามมา กลายเป็นพลังทางสังคมที่เข้มแข็งและมั่นคง การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนก็เป็นหัวใจสำคัญ พวกเขาถูกปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของป่าผ่านกิจกรรมเรียนรู้ในธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ศึกษาพันธุ์ไม้ การทำสมุดบันทึกของป่า และการเล่านิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับภูตป่าหรือจิตวิญญาณของต้นไม้ สิ่งเหล่านี้ได้หล่อหลอม “ความรักป่า” ให้ฝังรากลึกในใจของคนรุ่นใหม่ การรักษาป่าชุมชนโคกหินลาด คือผลลัพธ์ของความรัก ความเข้าใจ และการกระทำอย่างต่อเนื่องของคนในพื้นที่ ที่ไม่เพียงแต่ต้องการใช้ประโยชน์จากป่า แต่ยังต้องการเห็นป่าคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน มันคือการดูแลธรรมชาติด้วยหัวใจ ด้วยความร่วมมือ และด้วยความเชื่อมั่นว่ามนุษย์กับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้ หากต่างฝ่ายต่างเคารพซึ่งกันและกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนโคกหินลาดถือเป็นแบบอย่างที่สะท้อนถึง “พลังของประชาชนในระดับฐานราก” ที่สามารถเป็นเจ้าของกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง ความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วมในที่นี้มิได้เกิดจากการณรงค์ของหน่วยงานภายนอกเท่านั้น แต่เกิดจากความเข้าใจในประโยชน์ของป่าที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้คน การเปิดพื้นที่ให้คนทุกกลุ่มมีโอกาสมีเสียงในการกำหนดอนาคตของป่า ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบในระยะยาว การมีส่วนร่วมในกระบวนการที่ต่อเนื่องยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะของคนในชุมชน เช่น ทักษะการสื่อสาร การวางแผน การประเมินผล และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า จุดเด่นของการมีส่วนร่วมในกรณีนี้คือ “การสร้างสมดุลระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับการบริหารจัดการแบบสมัยใหม่” โดยไม่ละทิ้งจิตวิญญาณของความเป็นชุมชน การรักษาป่าจึงไม่ใช่เพียงหน้าที่ แต่กลายเป็น “วิถีชีวิต” ที่ถักทออยู่ในทุกมิติของความเป็นอยู่ในภาพรวม กระบวนการมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ป่ารอดอยู่ หากแต่ยังทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มีพลังในการจัดการตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง การส่งเสริมเครือข่ายในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด จึงเป็นกระบวนการที่หลอมรวมผู้คนหลายกลุ่ม หลายบทบาท ให้เข้ามาร่วมกันสร้างระบบนิเวศทางสังคมที่เข้มแข็ง เครือข่ายเหล่านี้มิใช่เพียงโครงสร้าง แต่คือหัวใจของความร่วมมือที่มีชีวิต เป็นสายใยแห่งการ

เรียนรู้ การเติบโต และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยยืนยันว่าการดูแลรักษาป่านั้น มิใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็น การกิจร่วม ของสังคมที่มีจิตสำนึกและมองเห็นอนาคตร่วมกันอย่างแท้จริง

3. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

การรักษาป่าโดยใช้หลัก หิริ และ โอตตัปปะ ในการสร้างความรู้สึกละอายต่อการทำลายและความเกรงกลัวต่อผลกระทบจากการทำลายธรรมชาติ เป็นแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนไม่เพียงแต่รักษาป่าไว้เพราะหน้าที่ แต่ยังทำด้วยจิตสำนึกที่ดี ด้วยความมุ่งมั่นที่จะรักษาความสมดุลของธรรมชาติและชุมชนให้อยู่รอดไปในอนาคต

การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการให้ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนห้วยหินลาด เป็นการบูรณาการระหว่าง พลังภายในจิตใจ กับ แนวทางการปฏิบัติจริงในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งระดับความคิด พฤติกรรม และค่านิยมของคนในพื้นที่ เมื่อชาวบ้านรู้สึกว่ “ป่าเป็นบ้าน” “การอนุรักษ์คือหน้าที่” และ “เราทำได้จริง” ด้วยพลังของฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา การรักษาป่าจึงไม่ใช่เพียงแค่นโยบายหรือโครงการ แต่กลายเป็น วิถีชีวิตที่ยั่งยืน และส่งต่อคุณค่าต่อไปยังลูกหลานในอนาคต

การน้อมนำ สังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนโคกหินลาด ไม่เพียงส่งเสริมให้เกิดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้าง “ทุนทางสังคม” และ “ทุนทางจิตใจ” ให้เข้มแข็ง ความสมัครใจในการอนุรักษ์จึงเกิดจากความรัก ความศรัทธา และความเข้าใจที่แท้จริง ไม่ใช่จากคำสั่งหรือกฎหมาย

หลักพรหมวิหาร 4 มิใช่เพียงคำสอนทางศาสนา แต่เป็นหลักการที่มีพลังสูงในการสร้าง “ชุมชนที่มีจิตใจดูแลป่า” ป่าชุมชนโคกหินลาดจึงไม่ใช่แค่ผืนป่าธรรมชาติ แต่เป็น “ป่าธรรมะ” ที่คนในชุมชนหล่อเลี้ยงด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างต่อเนื่อง ด้วยหลักธรรมนี้ การอนุรักษ์จึงไม่ใช่ภารกิจ แต่เป็น “วัฒนธรรมของหัวใจ” ที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และยังคงอยู่คู่ชุมชนอย่างมั่นคง

อภิปรายผล

อนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม นั้นพระสงฆ์และประชาชน ได้มีการปลูกจิตสำนึก เร่งเร้าให้มีการกระทำตามด้วยความรู้สำนึกรับผิดชอบด้วยความตระหนักชัดในผลกระทบที่จะเกิดหรือกำลังเกิดขึ้นในงานวิจัยนี้ การปลูกจิตสำนึก ให้ความรู้สึกรักและหวงแหนป่าชุมชนหรือทรัพยากรป่าไม้ในเขตชุมชนการรวมตัวกันของชุมชน บุคคลหรือ กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อาจจะเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่กำหนดตามพื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนจะมีระบบการติดต่อสัมพันธ์กัน มีกฎเกณฑ์และการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มี

การจัดการ การจัดกิจกรรม และมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พระสงฆ์และประชาชน ได้มองเห็นความ
เสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ ในสมัยยุคโลกาภิวัตน์นี้จะเห็นได้ว่าความสำคัญของพระสงฆ์ที่มีต่อ
ชุมชนและชาวบ้านนั้นนอกเหนือจากการได้รับความเคารพศรัทธาจากชาวบ้านในฐานะนักบวชใน
พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ยังมีบทบาทความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน การกระทำ
หรือพฤติกรรมของพระสงฆ์ย่อมส่งผลต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านไม่มากก็น้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
ด้านจิตใจพระสงฆ์ยังมีหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางในการกำหนดบทบาท และหน้าที่ใน
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2505 ได้กำหนดให้พระภิกษุผู้เป็นเจ้าสำนักทำ การอนุรักษ์
ส่งเสริมสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความร่มรื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชินวัฒน์ จกกวโร
(2561) ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ
พลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธธรรม โดยสรุปผลการวิจัยว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ
พลอดุลยเดชทรงดำเนินการอนุรักษ์และส่งเสริม พันธุ์สิ่งแวดลอมต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา
บ้านเมืองในบริบทต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบรวม ของความเป็นชาติด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ และ อากาศ ซึ่งเป็นประจักษ์ชีวิตและลมหายใจ
ของมวลมนุษยชาติและสรรพสัตว์

กระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม
แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ แนวทางการอนุรักษ์พื้นดิน, แนวทางการอนุรักษ์แหล่งน้ำ,แนวทางการ
อนุรักษ์ผืนป่า, แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีผลต่อวิถีชีวิต, เป็นแนวทาง
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่า ดิน และแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญของระบบนิเวศ เพื่อความ
คงอยู่ของสรรพสิ่งและสันติสุขของสรรพชีวิตที่อยู่บนพื้นโลก เป็นการสร้างจิตสำนึกให้แก่ภิกษุ
สามเณร และคนในชุมชน เป็นแบบอย่างให้กับในภายภาคหน้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ่ง
สอดคล้องกับงานวิจัยของ เตือนนภา ภูทอง (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนเพื่อความ
ยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ ได้ให้
ทัศนะในงานวิจัยไว้ว่า “ป่าชุมชน” คือ แนวทางการดูแลรักษาป่าที่ให้ความสำคัญกับชุมชนและมีส่วน
ร่วมของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ การดูแลอนุรักษ์ รักษาพันธุ์พืชก่อให้เกิดความสำเร็จในชุมชน
ประชาชนในชุมชนยังคงมีวิถีที่ผูกพันกับทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง มีการใช้ประโยชน์จากป่า
หลากหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่ใช้เป็นแหล่งเก็บหาปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
การใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าจากพวกพืชพื้นบ้าน ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีความหลากหลายแตกต่างกันไป
ขึ้นอยู่กับสภาพนิเวศทาง วัฒนธรรมความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผลผลิตการเกษตรใน
แต่ละปีเป็นเหตุทำให้ประชาชนจำนวนมากในท้องถิ่นจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่า
เพื่อเก็บหาของป่าสำหรับอุปโภคบริโภคในครัวเรือนบางรายก็เก็บเพื่อจำหน่ายเสริมสร้างรายได้จูละ

ครอบครัวได้อีกทางและยังสามารถสร้างวิถีการดำเนินชีวิตแบบวิถีตามแบบยุคสมัยดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมจารีตประเพณีการหาเก็บของป่าจากบรรพบุรุษ โดยมีภาคส่วนต่างๆ มาสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นการ ดูแลจากภาครัฐ ภาคีต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วม พร้อมกันตั้งกฎกติกาป่าชุมชนขึ้นเป็นการดูแลและรักษาร่วมกันในชุมชนนั้น ๆ

การสร้างกระบวนการ การมีส่วนร่วมในอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ตำบลหนองปลิง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม การนำเสนอหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งป่าไม้ถือว่าเป็นหัวใจของสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ ดิน อากาศ สัตว์ป่าทำให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติและการดำรงชีพของมนุษย์ ผู้ที่เกี่ยวข้องและสนใจการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สามารถนำเอาหลักคำสอนดังกล่าวของพระพุทธศาสนาไปปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไปเบื้องหลังของการปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเบื้องหลังของการปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแนวคิด 2 ประการ คือ แนวคิดพิชิตธรรมชาติ เป็นนายเหนือธรรมชาติ และแนวคิดเอื้ออาทรต่อธรรมชาติ โดยถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จะต้องดำเนินชีวิตให้เอื้ออาทรสอดคล้องเป็นอันเดียวกันกับธรรมชาติ เมื่อธรรมชาติถูกทำลาย มนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติย่อมได้รับผลกระทบทั้งในทางส่วนตัวและโครงสร้างอย่างไม่ต้องสงสัย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ โจนินท์ ศรีทอง (2558) เรื่อง การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการสร้างสมดุลในระบบนิเวศวิทยาชุมชน ได้สรุปผลการศึกษาวิจัยไว้ว่า 1) กระบวนการจัดการระบบนิเวศวิทยาชุมชนของพระสงฆ์ ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวคือ 1) เมื่อเกิดไฟไหม้ป่า เกิดการป้องกันไฟไหม้ป่า (ตามภูมิปัญญา) 2) สร้างจิตสำนึก ปลุกจิตอาสา การมีส่วนร่วมรักพื้นที่ป่าของตนตามหลักพุทธธรรม 3) ถางป่าเป็นแนวกันไฟแบบเปียกเพื่อให้เกิดความชุ่มชื้น 4) ปลุกต้นไม้โตเร็วคุมแนวกันไฟ 5) ป้องกันการเข้ามาของนายทุน 6) ป้องกันและเฝ้าระวังการตัดไม้ 7) ผลที่ได้รับคือการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน ทั้ง 7 ข้อ คือบันได 7 ขั้นแห่งความสำเร็จของกระบวนการสร้างความสมดุลในระบบนิเวศ วิทยาชุมชนของพระสงฆ์ 2) การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลในระบบนิเวศวิทยาชุมชนก็คือการสร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านได้เข้าใจเข้าถึงและพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยหลักธรรมที่ถูกแฝงอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์นำมาใช้การประยุกต์กับระบบนิเวศวิทยาชุมชน คือ หลักไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 หลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหาร 4 ความกตัญญู และปฏิจจสมุปบาท 3) ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ วิทยาชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธ พบว่า พระพุทธศาสนาได้มองสรรพสิ่งเป็นองค์รวมเชื่อมโยงอิงอาศัยกันและกันตามระบบธรรมชาติ ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ เช่น สิ่งมีชีวิตใหม่เกิดขึ้น เกิด

ชุมชนใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดของสิ่งมีชีวิต
อื่น ๆ ในชุมชนแห่งนั้นไปด้วย

สรุป

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ 1) มนุษย์และธรรมชาติเป็นหนึ่งเดียว พุทธศาสนานับความสมดุล
และความสัมพันธ์ของระบบนิเวศ 2) การทำลายธรรมชาติคือการทำลายตนเอง การเบียดเบียน
สิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ 3) การสร้างจิตสำนึกด้วยพิธีกรรม ใช้การ "บวชป่า"
เพื่อเปลี่ยนพื้นที่ป่าให้กลายเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ที่น่าเคารพ 4) หิริ-โอตตปัปะ สร้างความละเอียดและเกรง
กลัวต่อบาปในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ 5) อิทธิบาท 4 ใช้เป็นพลังขับเคลื่อนภายในให้คนใน
ชุมชนมีเป้าหมายและเพียรพยายามปกป้องป่า 6) สังคหวัตถุ 4 และ พรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องมือ
สร้างความเมตตาและความร่วมมือกันในเครือข่าย 7) การบูรณาการมรดกบรรพบุรุษ ผสานความเชื่อ
ดั้งเดิมเข้ากับหลักธรรมเพื่อรักษาป่าชุมชน 8) ความยั่งยืนจากรากฐานคุณธรรม เน้นการจัดการ
ทรัพยากรที่เริ่มจากการขัดเกลาจิตใจคน 9) ป่าหล่อเลี้ยงกายและใจ พื้นที่ป่าเป็นทั้งแหล่งทรัพยากร
และศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน 10) ตัวอย่างความสำเร็จที่โคกหินลาด สะท้อนการประยุกต์ใช้
พุทธธรรมสู่การลงมือปฏิบัติจริงอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยการให้พระสงฆ์ศึกษาการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้อย่างถูกวิธี
- 2) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้บุคคล หน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมให้เห็น
ความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 3) หน่วยงานของรัฐและคณะสงฆ์ควรให้การสนับสนุน หรือ ยกย่องบุคคลหรือหน่วยงาน
ต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญต่อหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา ต้นน้ำลำธาร ให้ปรากฏ
ต่อสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อนพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) กับการสร้าง
กระบวนการอนุรักษ์ป่าตามแนววิถีพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์กับพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้การสร้างกระบวนการอนุรักษ์ป่าตามแนววิถีพุทธในมิติต่าง ๆ

3) ควรศึกษาพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เอกสารอ้างอิง

โกนิษฐ์ ศรีทอง. (2558). การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการสร้างสมดุลในระบบนิเวศวิทยาชุมชน. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เดือนนภา ภูทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. วารสารการบริหารและการจัดการ. 6(2), 80-94.

ไพบรียา เกตุกุล. (2560). อนุรักษ์ธรรมชาติและสภาวะความงามในความธรรมดา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประเวศ อินทองปาน. (2553). การศึกษาเปรียบเทียบนิเวศวิทยาในพุทธปรัชญากับนิเวศวิทยาแนววิถีตามทัศนะของอาร์เน เนสส์. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 17(2), 71-88.

พระมหาชินวัฒน์ จุกกวโร (กุญรัมย์). (2561). การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธธรรม”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

The Ministry of Foreign Affairs of Thailand. (2017). Sufficiency Economy Philosophy : Thailand's Path towards Sustainable Development Goals. 2nd edition. Bangkok: Bangkok Post.